L-ISKRAPAN MALTIN FL-EWWEL SNIN TAL INGLIŻI F'MALTA

(Jaqbad mal-faċċ. 91).

Facciolà ġie f'Malta fix-xahar ta' Mejju tal-1799, fi żmien l-Imblokk tal-Franċiżi. Mar joqgħod iż-Żejtun, fejn hemm fetaħ ħanut ta' skarpan u beda jaħdem iż-żraben għas-suldati tal-Battaljuni Ngliżi kollha li kien hawn. F'daż-żmien, il-ħlas tal-Ħaddiema Skrapan kien ta' Erba' Rbgħajja. Iżda meta Facciolà ra li dan il-ħlas ma kienx biż-żejjed għall-għajxien tal-ħaddiem, iżjed il-ħlas tax-xogħol, billi għamlu ta' Sitta Rbgħajja kulljum, u b'hekk kien ta' bosta ġid għal ħafna nies. Malli nfetħu l-Ibliet, Facciolà għamel rikors biex jagħtuh is-setgħa li jiftaħ ħanut bħal dak li kellu fl-irħula. Iżda wara d-digriet tas-soltu, kellu jbati l-ewwel kontradizzjoni, billi, għalkemm kellu l-ħila tiegħu ta' Mgħallem, tawh biss li jista' jidħol bħala Ħaddiem ma' wieħed Imgħallem. B'dana kollu, l-Iskrapan Maltin ma ridux hekk biss; riedu wkoll li jeħilsu minnu, imqar li jigi mkeċċi minn Malta. Biex jirnexxilhom dan il-ħsieb, l-Iskrapan Maltin qalu, li l-Liġijiet ta' Malta jgħidu, li l-barranin ma kenux jistgħu jagħżlu l-qagħda tagħhom hawn, fil-ħin li din il-ħaġa ma kenitx minnha. Il-Liġijiet ta' Malta ma kenux igħidu hekk, qal Facciolà, iżda dawn il-Liġijiet kienu jridu biss li jittieħed ħsieb, fi żmenijiet ħżiena, imħabba l-pulitka u l-għak, li jgħassu, għal xi żmien qasir, fuq il-qagħda hawn tal-barranin u ż-żweġijiet tagħhom. Għalhekk dawn il-Liġijiet ma kellhom x'jaqsmu xejn mal-biċċa ta' Faċċiolà, kif ukoll l-anqas sata' jkollhom x'jaqsmu mal-qwiet f'Malta u mal-Istatuti privati li l-Iskrapan Maltin semmew li kellhom fil-Fratellanza tagħhom.

Meta l-Iskrapan Maltin qalu, li Facciolà miegħu ġieb sittax ir-ruħ minn Sqallija, biex jaħdmu bħal Skrapan fissengħa tiegħu, ma kien minnu xejn. Iżda din kienet qlajja li turi, li ma kenux jafu x'qegħdin igħidu. Fir-rapport imniżżel fil-Ktieb tal-Gran Viskont jidher, li miegħu ġieb biss żewġ ħaddiema biex jieħdu ħsieb ta' dawk il-ħwejjeġ li ġiebmiegħu minn barra. Terġa', dawn iż-żewġ ħaddiema, wara, ġew miżmuma jaħdmu fil-ħanut tal-Imgħallem Mikiel, ma dak l-istess Imgħallem Malti li miegħu wkoll kien q'ed jaħdem Facciolà. Għaldaqstant, ma kellux jati kont ta' dawk li

ġew fuq l-istess bastiment li ġie hu, billi lil dawn, la ġiebhom hu u l-anqas sata' ma jħallix jiġu lil dawk kollha li riedu jiġu hawn minn rajhom. Fuq kollox, dawk li ġew bdew jaħdmu għalihom, u ma kellhom x'jaqsmu xejn miegħu.

Barra minn hekk, ma kien minnu xejn li Facciolà bi kliemu waġġa' lil xi ħadd; iżda hu kien iqim lil kullħadd, l-aktar lil dawk li kienu jaħdmu fis-sengħa tiegħu. Għalhekk, Facciolà talab lill-Gvernatur biex, jekk jogħġbu, ireġġa' l-ura r-Rikors tal-Iskrapan Maltin u ma joqgħodx fuq li qalu dawn, imma jatih is-setgħa (lil Facciolà), li jkun jista' jżomm ħanut u fih jaħdem is-sengħa tiegħu bla ebda xkiel ta' xejn. U dan kellu jsir malajr, malli Facciolà jiġi magħdud li kien ta' ħila u jinqala' fis-sengħa ta' skarpan.

Meta l-Gvernatur waslitlu l-petizzjoni ta' Facciolà, bagħtha lill-Qorti biex tara hi kif inqala' dan it-tlewwim kollu bejn l-Iskrapan Maltin u Facciolà; imbagħad tgħarraf kollox lill-Gvernatur.

Il-Qorti, wara li fliet u fittxet sewwa biex tara din il-biċċa kif kienet, għamlet Rapport ta' kollox lill-Gvernatur, li minnu aħna ħadna dan li ser ingħidu.

Il-Palermitan Baskal Facciolà kien għamel rikors lill-Ġeneral Pigot, biex jaqla' s-setgħa li jiftaħ ħanut, ħalli fih, jew ibiegħ il-ġlud li kien ġieb miegħu, inkella jkun jista' jaħdem is-sengħa ta' skarpan. Iżda Pigot mn'idejh stess iddegrieta u ċaħadlu s-setgħa li jżomm ħanut, imma biss taħ li jaħdem ma' xi Mgħallem Skarpan Malti. Għal din il-biċċa, il-Qorti, fl-14 ta' Marzu 1801, għarrfet lil Facciolà, il-piena li lilu tiġi mogħtija kemm-il-darba ma joqgħodx għal dak li kien hemm fid-degriet, dik il-piena li iżjed il-fuq konna semmejna.

Wara l-ewwel rikors, li ma rnexxiex, Facciolà u Grezz Schembri (Maltija), għall-ħabta tal-aħħar jiem ta' Marzu 1801, għamlu rikors ieħor lill-Ġeneral Pigot. F'dan ir-rikors talbu li jatihom is-setgħa li jkunu jistgħu jibdew it-tnedijiet ħalli jiżżewġu, billi Facciolà qal li kien joqgħod f'Malta. Iżda wara li Pigot sama' r-Relazzjoni li fit-30 ta' Marzu għamlet il-Qorti fuq hekk taħ biss is-setgħa li jista' jiżżewweġ f'Malta, billi l-barranin ma kienux jistgħu jiżżewġu hawn bla setgħa lilhom mogħtiha mill-Gveenatur.

Baskal, imbagħad, għalkemm mingħajr setgħa, fetaħ il-ħanut tiegħu fit-triq ta' ħdejn is-Suq. Iżda għad illi d-degriet li ħarġu fuq ir-rikorsi li għamel ma kienu xejn favur tiegħu, fil-ħanut li fetaħ qiegħed l-anqas wieħed fost l-Imgħallmin

Skrapan Maltin biex, taħt id-dell riegħu, ikun jista' jaħdem is-sengħa ta' Skarpan.

B'dan il-għamil, Facciolà, billi sab ruħu bħal kieku ħadd ma sata' jkellmu, issokta jaħdem ta' Skarpan. Iżda dan ma kienx biż-żejjed għal Baskal: ried jissokta jgħaddi l-ħsieb ta' rasu. Biex jasal fil-fehma tiegħu, siefer u, fit-28 ta' Lulju 1801, reġa' l-ura lejn Malta. Miegħu ġieb żewġ żgħażagħ Sqallin biex jaħdmu ta' Skrapan fil-ħanut tiegħu, kif hekk l-istess Baskal kien qal lil Gran Viskont fil-ħin tal-prattka. Barra minn dawn it-tnejn, ġieb ukoll tliet'oħra tal-istess Sengħa, għalkemm tnejn minnhom qalu li kienu bħala ħaddiema ma' wieħed barrani, jismu Ġużê Bartolino.

Il-passiġġieri li fit-28 ta' Lulju 1801 ġew ma' l-Ixprunara tal-Padrun Malti Ċensu Xerri, kif ġie mgħarraf mill-Gran Viskont, kienu dawn id-disgħa :

Baskal Facciolà, minn Palermu, bil-ħanut il-Belt;

Salvu Bargone u Ċensu Rosano, minn Palermu, ħaddiema ma' Facciolà, u ġew miġjuba minnu biex jaħdmu fil-ħanut tiegħu;

Ġużê Bertolino, minn Palermu, Skarpan, u ġieb iż-żraben miegħu biex ibigħhom hawn;

Saver Pepetone u Filippo di Gregorio, minn Palermu, ħaddiema ma' Bertolino;

Żewġ Messiniżi, miġjuba mill-Gvern ta' Malta biex jaħdmu l-btieti tal-inbit għall-Gvern; u

Mara Maltija.

Għalkemm il-passiġġieri Saver Pepetone u Filippoo di Gregorio għaddew ruħhom bħala ħaddiema ta' Ġużê Bertolino, imma jidher, mir-rikors li għamel Bertolino, li dawn it-tnejn kienu miġjuba minn Facciolà. F'dan ir-Rikors, Bertolino talab li jatuh is-setgħa li jkun jista' jieqaf Malta biex ibiegħ iż-żraben biss li ġieb miegħu. Din it-talba ma kienet taqbel xejn mal-Manifest ta' Bertolino, fejn fih qal li Pepetone u di Gregorio kienu bħala ħaddiema miegħu. Barra minn hekk, meta Bertolino ġie mistoqsi mill-Qorti, fejn qiegħed iżomm il-merkanzija tiegħu wieġeb, li qiegħed jerfagħha fil-ħanut ta' Facciolà. Għalhekk, bla ebda ħsieb ta' xejn, dawn il ħames żgħażagħ kienu kollha ħaddiema ta' Facciolà, billi wkoll miegħu kienu qegħdin jaħdmu fil-ħanut tiegħu.

Dan il-għamil imħaddan minn Facciolà, qanqal lill-Iskrapan Maltin. Dawn għamlu Rikors lill-Gvenatur. Il-Gvern-

atur, fil-31 ta' Lulju 1801, bagħtu lill-Qorti, biex tagħmel Rapport fuq dan it-tliwwim. Il-Qorti sejħet lil kullħadd biex jidher quddiemha ħalli kullħadd igħid tiegħu fuq din il-biċċa. l-Iskrapan Maltin talbu, sew bil-kliem kemm ukoll bil-miktub, biex Facciolà, mhux biss ma jistâx jaħdem hawn fis-Sengħa tiegħu, imma, bħala barrani, kellu jiġi mibgħut l-ura lejn artu. Facciolà mill-banda l-oħra qal, li bosta Skrapan Maltin kienu qegħdin jaħdmu Barra minn Malta. Fakkar ukoll, li saħansitra xi wħud Sqallin kienu qegħdin jaħdmu hawn Malta, u, fuq din il-biċċa, talab li jkollu huwa wkoll is-setgħa li jaħdem bħalhom.

Billi l-Qorti ġiet imqabbda biex tgħarraf il-ħsieb tagħha lill-Gvernatur, fir-Relazzjont li tat fit-22 ta' Awwissu 1801 qalet, li l-ebda Liġi ta' Malta, taħt l-ebda Titlu, ma tati s-setgħa lil barranin jieqfu hawn. Terġa', f'dawn hemm imfisser sewwa fihom, biex in-nies tal-Ħaqq jagħmlu l-iżjed għassa xierqa fuq il-barranin. Din il-ħaġa hi mħarsa sewwa mill-Gvernijiet kollha. Fi Sqallija stess, kif qalu x-xiehda miġjuba mill-Iskrapan Maltin, ħadd mill-barranin ma kien jista' jżomm ħanut, jew jaħdem f'xi Sengħa bħala Mgħallem, imma biss kien jista' jaħdem bħala Ħaddiem.

Dina l-imfaħħra drawwa kienet imħaddna mis-Saltniet kollha, ħaġa li Facciolà kien jidher li hu mgħarraf sewwa biha, għalkemm dan talab is-setgħa biex jieqaf hawn u jiftaħ ħanut.

(Jissokta)

Ġużè Gatt.